

ਭਾਗ-4

ਇਸ ਲੜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਲੇਖਾਂ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਰਥਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ—

ਅੰਨ੍ਹੇ-ਵਾਹ

ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ

ਬੇ-ਧਿਆਨੇ

ਬੇ-ਦਿਲ

ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ! ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ—

ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ

ਗਿਆਨ

ਅਨੁਭਵ

ਤੱਤ ਗਿਆਨ

ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ—

ਗੁੱਝੇ

ਅਨੁਭਵੀ

ਤੱਤ ਗਿਆਨ

ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

L129.1

4 ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ੯੪੨

Without the Shabad, all are attached to duality. Contemplate this in your heart, and see.

A detailed discussion the subject of 'duality' has already been done in the three earlier parts of these series of articles.

Apart from these (discussions) numerous scholars and intellectuals would have thrown light on this subject through their articles, talks and discussions. Despite this, it appears that no significant change has come about in the flow of life of the masses.

The proof of this lies in the fact that we continue to lead our materialistic life in the flow of ignorance the same way –

blindly

without any care

without awareness

unenthusiastically

with a superficial mind!

We have had no understanding of the –

innate meaning

knowledge

intuition

essence knowledge

of duality and we are divorced from its

secret

intuitional

essence knowledge.

L129.1

ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਡੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਸਰ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦਾ ।:

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ—

ਪੜ੍ਹੇ-ਪੜ੍ਹਾਏ

ਸੁਣੇ-ਸੁਣਾਏ

ਸਮਝੇ-ਸਮਝਾਏ

ਸਿੱਖੇ-ਸਿਖਾਏ

ਓਪਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ—

ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ।

ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਲਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਗਾਇਨ, ਕਥਾ, ਆਦਿ
ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੫੦)

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੦)

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥

ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੮)

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥

ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੯)

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥

ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੭੮)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਥ ॥

ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ ॥

For this reason Gurbani has no significant effect on our materialistic
life.

In our ignorance we seem to be

SATISFIED

with superficial intellectual knowledge.

of Gurbani that has come to us through

reading

hearing

understanding

learning.

It appears that we have been doing Gurbani paath, singing it, lecturing
on it, etc. with a superficial mind when in fact Gurbani cautions us –

1 Reading in egotism, all have grown weary; through the love of duality, they are ruined. 650

2 He teaches, but does not practice what he preaches; he does not realize the essential reality of the Word of the Shabad. 380

3 All fasts, religious rituals and daily worship services, Without genuine understanding, lead only to the love of duality. 841

4 Everyone speaks of wisdom and meditation; but bound in bondage, the whole world is wandering around in confusion. 728

5 He says one thing, and does something else. There is no love in his heart, and yet with his mouth he talks tall. 269

6 If someone does millions of good deeds, while acting in ego, he shall incur only trouble; all this is in vain. 278

7 You may read and read loads of books; you may read and study vast multitudes of books. You may read and read boat-loads of books; you may read and read and fill pits with them. (cont. next page)

ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ ॥

ਪੜੀਐ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਸਾਸ ॥

ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੭)

ਇਸੇ ਅਧੂਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਅਸੀਂ—

ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਲੇਖ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ

ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

ਗਿਆਨ ਘੱਟਦੇ ਹਾਂ

ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਜਨਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੦੧)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੪੭)

ਪਾਨੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥੧॥

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥

ਘਰ ਜਲਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਧਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੬)

ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ ॥

ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ ਖਾਯਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰਤਾ ਫਿਰੈ

ਹੁਕਮੈ ਮੂਲਿ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਹੁ ਨਿਕਚੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੦੯)

*You may read them year after year; you may read them as many months are there are.
You may read them all your life; you may read them with every breath.
O Nanak, only one thing is of any account: everything else is useless babbling and idle
talk in ego.* 467

Based on this incomplete intellectual knowledge we –

give lectures

give talks and initiate discussions

write articles

print books

grind knowledge

(all of which) cause the simple-minded public to become even more confused and we believe we are cultivating religion despite Gurbani's recurrent admonishment –

1 *You do useless deeds, you ignorant person; this is why you are called a blind, self-willed manmukh.* 1001

2 *The religious rites, rituals and hypocrisies which are seen, are plundered by the Messenger of Death, the ultimate tax collector.* 747

3 *They read scriptures, and contemplate the Vedas; they practice the inner cleansing techniques of Yoga, and control of the breath.
But they cannot escape from the company of the five passions; they are increasingly bound to egotism.
O Beloved, this is not the way to meet the Lord; I have performed these rituals so many times.* 641

4 *The Pandit, the religious scholar, reads and instructs others, but he does not realize that his own home is on fire.* 1046

5 *Kabeer, those who only preach to others - sand falls into their mouths.
They keep their eyes on the property of others, while their own farm is being eaten up.* 1369

6 *He wanders around babbling and speaking, but he does not understand the Lord's Command at all. He is blind, the falsest of the false.* 509

ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਔਕੜ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ—

ਸਿਆਣਿਆਂ
ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ
ਸੰਤਾਂ
ਗੁਰੂਆਂ
ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ

ਦੀ—

ਸਲਾਹ
ਅਗਵਾਈ
ਜੀਵਨ-ਸੋਧ
ਫੈਸਲਾ

ਲੋੜਦੇ ਹਾਂ !

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਅਤਿ ਸੂਖਮ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਾਮਲਾ ਜਾਂ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਸੋਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੂਖਮ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੩)

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

Whenever we are confronted by any problem in our life, we turn to —

those more knowledgeable than us
evolved souls
saints
gurus
pirs-fakirs

to get their

advice
guidance
life's direction
assessment

in finding a solution.

In the same when an extremely subtle, complicated problem or situation arises when leading a spiritual life, we turn to Gurbani for support and guidance. In Gurbani, the true Gurus have dispelled numerous doubts and given us the right life direction.

So, let us first let us thoroughly ingrain or implant the fundamental points in Gurbani because we can get a lot of help from the subtle and profound thought processes found in these fundamental views.

1 He Himself created Himself; He Himself assumed His Name.
Secondly, He fashioned the creation; seated within the creation, He beholds it with delight. 463

2 From the One Lord, all others were formed.
The One Lord is pervading everywhere; there is no other at all. 842

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ ਕ੍ਰਿਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥.....

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੮)

ਜਹ ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ ॥

ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੧-੯੨)

ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥

ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੨)

ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ—

1. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ੧ ਓਕਾਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ—

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ ॥

ਨ ਘਾਟਿ ਹੈ ਨਾ ਬਾਢਿ ਹੈ ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ: ੧੦)

ਈਤਹਿ ਉਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਝੁੰਹੀ ਝੁੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ ॥੧॥

ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ਧਾਰਨ ਧਰਨਾ ਏਕੈ ਏਕੈ ਸੋਹਿਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦੭)

2. ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ—

‘ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ’

ਸਾਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ—

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੩)

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੩)

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੋ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੩)

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਹੁਕਮੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਬਹੁ ਭਿਤਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੮੬)

L129.5

- 1 God created the love of duality, and the three modes which pervade the universe.....

Everything is Your play, O True Creator Lord. 948

- 2 When He Himself fashioned the visible world of the creation, He subjected the world to the three dispositions.

291

- 3 He Himself creates and beholds His own drama.

He winds up the drama, and then, O Nanak, He alone remains. 292

Analysing and researching these lines from Gurbani we get to know that

- 1 The Timeless Being is One Universal Eternal Creative Being. Apart from his existence there is no other existence –

- 4 Within all the earth and sky, there is only one Light.

Which neither decreases nor increases in any being, It never decreases or increases. Akal Ustat P 10/166

- 5 Here and there, in each and every heart, and each and every being, You, O Fascinating Lord, You exist.

You are the Creator, the Cause of causes, the Support of the earth; You are the One and only, Beauteous Lord 407

- 2 In His moment of joy the Timeless Being created the –

‘SECOND NATURE OR CREATION’ (He being the first)

and according to His command He runs this creation while beholding it with joy –

- 6 Secondly, He fashioned the creation; seated within the creation, He beholds it with delight. 463

- 7 You created the vast expanse of the Universe with One Word! Hundreds of thousands of rivers began to flow. 3

- 8 He Himself acts, and inspires all to act; in His Will, He pervades and permeates all. 1043

- 9 By His Command, bodies are created; His Command cannot be described. By His Command, souls come into being; by His Command, glory and greatness are obtained. 1

- 10 By His Command, He created the creation, the world with its many species of beings. 786

L129.5

ਏਸ 'ਦੁਜੀ ਕ੍ਰਦਰਤਿ' ਨੂੰ ਹੀ—

1. ਦੂਜਾ ਭਾਉ
2. ਦੂਜੇ ਦੋਇ
3. ਖੇਲ-ਅਖਾੜਾ
4. ਵਡ-ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ
5. ਮਾਇਆ

ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭ ਦੂਜਾ ਹੁਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਹੁ ਨ ਬੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਇਸ ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸਦੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ (ਇਨਸਾਨਾਂ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ—

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਤੇ

ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਭਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਖੇਲ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ—

ਆਪਣਾ 'ਆਪਾ' ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ—

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੭੬)

ਜਿਨ੍ਹੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥

ਮੂਲੁ ਛੱਡਿ ਡਾਲੀ ਲਗੇ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿ ਛਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੦)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥

ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੬੧)

L129.6

This 'second nature or creation' is indeed what is termed as —

- 1 second love
- 2 duality-double mindedness
- 3 arena-of-play
- 4 great spectacle of display
- 5 materialism etc.

1 From the One Lord, all others were formed.

The One Lord is pervading everywhere; there is no other at all.

842

In order to operate make this great spectacle of play interesting, the Timeless Being placed in the hearts of its performers (people) —

the pull of me-mineness and

the desire for second love,

so that they will play their role to make this great spectacle of play interesting. But we have become so absorbed in this play that we have indeed —

forgotten our (innate) 'self'

2 He loves gifts, but he forgets the Giver.

676

3 Those who have forgotten the Naam, the Name of the Lord, are deluded by doubt and duality.

Those who abandon the roots and cling to the branches, shall obtain only ashes.

420

4 Crying out, "Mine! Mine!", he is bound in bondage.

Entangled in Maya, he is reincarnated in heaven and hell.

761

L129.6

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈਕੁਣੀ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ‘ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਖੇਡ-ਪਰਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਇਥੇ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਦੇ-ਭਿੜਦੇ, ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਤੇ ਤੂੰ-ਤੇਰੀ ਦੀ ਖੇਲ੍ਹ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਾਂ—ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਕਲਾਸ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੌਜੂ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਅਥਵਾ—

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਇਹ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਦਵੈਤ ਜਾਂ ਅਲਰਜੀ (allergy) ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—

ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੦੬)

ਹਉਮੈ ਮੇਲਾ ਜਗੁ ਫਿਰੇ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਵਾਰੋ-ਵਾਰ ॥

ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੋਟਣਹਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੫੬)

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਹੈ ਮੇਲਾ ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੩੪)

ਅਗਿਆਨਿ ਅੰਧੇਰੈ ਸੁਝਾਇ ਨਾਹੀ ਬਹੁੜਿ ਬਹੁੜਿ ਭਰਮਾਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੧੦)

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ—

1. ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਦੇ ਆਰਜ਼ੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ।
2. ਇਹ ਖੇਲ੍ਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੀ ਦੇਵੀ ਹਸਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

To make this point clear we can give the example of school sports. Matches are held between two competing teams in which one is declared the winner. In the same way, in the materialistic three phased realm, the whole creation is one big ‘play-arena’, in which all life forms are happily engaged in games.

But here the difference is that, while in school we do out utmost to enable our team to win, and for a limited period we clash and battle with one another, (in the process) giving rise to the play of ‘me-mineness and you-yours’ – but in the end we are still the students the one and same class interacting closely with one another.

On the other side in this materialistic world we bring upon ourselves the whole life’s enmity-disagreement, jealousy-duality or –

SECOND-LOVE

and the duality of this enmity-conflict or allergy also goes along with us in the next birth –

The snake may be locked in a basket, but it is still poisonous, and the anger within its mind remains.

One obtains what is pre-ordained; why does he blame others?1009

The world wanders around in the filth of egotism; it dies, and is re-born, over and again. He acts in accordance with the karma of his past actions, which no one can erase. 756

Without the Name, the whole world is polluted; wandering in duality, it loses its honor. 1238

In the darkness of spiritual ignorance, he sees nothing at all; he wanders around in reincarnation, over and over again. 610

To make this point even clearer we need to remember that –

1. We are the temporary students of some school or college.
2. This spectacle of display is taking place under the guidance of some lofty divine Being.

3. ਅਸੀਂ ਕਣ-ਪ੍ਰਤਲੀ ਬਣਕੇ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਤੁਧੁ ਸੰਸਾਰੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਧੰਧੇ ਲਾਇਆ ॥

ਵੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਸਾ ਢਾਲਿ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੧)

ਜਦ ਤਾਈਂ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਵਿਉਂਤ ਅਥਵਾ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਪਾਰਟ ਅਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਇਲਾਹੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ ਨਿਰ-ਵਿਘਨ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਮੌਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਤੇ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁਖ ਜੀਵ ਇਲਾਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮਬੱਧ ਹੋ ਕੇ 'ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ' ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ—

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ

ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਚੁਕਾਈਐ । (ਪੰਨਾ-੭੨੨)

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭੦)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੪)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੭੬)

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਤੂੰ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੬)

ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਹੈ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ—ਉਸ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਰੰਗਣ ਨਹੀਂ

3 We are puppets who are cultivating HIS (the Timeless Being's) hukam or command.

1 You created the world; and assigned tasks to one and all.

You watch over Your Creation, and through Your All-powerful Creative Potency, You cast the dice. 71

As long as we continue to play our role in the Timeless Being's divine scheme or 'command', till then the divine spectacle of display continues to run its course, without any hitches and its players or people receive accolades. But when men forget their master, the Timeless Being, then in the ignorance of materialistic attachment, under the influence of 'second-love' they themselves become the masters and creators and continue to exercise their own-free will. In this way the apostates (those who not in tune with the Timeless Being) remain bereft from the Divine Blessings and becoming action-bound, they face pain and pleasure according to the consequences of the (divine) law, 'What I sow is what I reap' –

2 Everyone is subject to His Command; no one is beyond His Command.

O Nanak, one who understands His Command, does not speak in ego. 1

3 Whatever the Lord does, accept that as good; do away with your own cleverness and self-will. 722

4 Those dealers who abandon their Lord and Master and attach themselves to another, are drowned. 470

5 O Holy people, this world is deluded by doubt.

It has forsaken the meditative remembrance of the Lord's Name, and sold itself out to Maya. 684

6 This mind is entangled in worldly affairs, creating more and more karma.

Enchanted by Maya, it cries out in suffering forever. 1176

7 In the love of duality, he suffers in pain forever; he is deluded by doubt, and confused by the three gunas. 1066

In contrast to this on the other side is the life of a gurmukh, the guru-orientated.

In (following) the life of a guru-orientated being, the remembrance of the Timeless Being remains with the seeker. He abides under the 'command' of the satguru. The colour or hue of materialism does not afflict him,

ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਾਇਆ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਓਟ, ਆਸਰਾ, ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ, ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਇਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਲ ਦੇ ਢੁੱਲ ਵਾਂਗ ਅਲਿਪਤ ਵਰਤਦਾ ਹੈ—

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੮)

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ
ਤਿਉ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੯)

ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥
ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ॥੧॥
ਬਾਹਰਿ ਸੂਤੁ ਸਗਲ ਸਿਉ ਮਉਲਾ ॥
ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਉ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਉਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੪)

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦੇ
ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੨੯/੧੫)

ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੈ-ਖਰੀਦ ਗੋਲਾ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ 'ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਲਵਜ਼ਾਂ ਵਿਚ—ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ—

ਹੁਕਮ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੭੬)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਤਕੀਐ ਨਾਮਿ ਅਧਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੮)

ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਾਰੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੧)

because even as he abides in materialism he is not overwhelmed by materialism.

Taking refuge, shelter and guidance from his satguru he submits to his soul and discharges his worldly responsibilities and like the lotus flower he rises above the quagmire of materialism –

1 The lotus flower floats untouched upon the surface of the water, and the duck swims through the stream. 938

2 As the lotus flower floats unaffected in the water, so does he remain detached in his own household. 949

3 My mind is attached to the True Name.
My dealings with other people are only superficial.
Outwardly, I am on good terms with all;
but I remain detached, like the lotus upon the water. 384

4 Yogi Sikhs of the Guru are ever awake and remain detached amidst maya. VBG 29/15

Such a gurmukh, guru orientated person becomes the purchased slave of the satguru and runs his materialistic life in this world. In other words – his soul through simran (the continuous remembrance of the Timeless Being), compliant to his satguru, cultivates the action of hukam or command –

5 One who realizes the Hukam of the Lord's Command is said to be His servant. 1076

2 The Gurmukhs remain unaffected in the midst of the world.
The Guru is their cushion, and the Naam, the Name of the Lord, is their Support. 118

3 One who remains forever detached in the Word of the Guru's Shabad - his consciousness is attuned to the True Lord. 1061

ਹਰਖ ਸੌਕ ਦੁਹਰੁ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥
ਸਦਾ ਅਲਿਖਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ ॥
ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੧)

ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥
ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥
ਆਖੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੯-੨੦)

ਪਰ ਐਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਮਰਜੀਵੜੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—

ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਸੇਵਕੁ ਹੋਰਿ ਸਗਲੇ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੫)

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਖਲਕਤ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਤੇ
ਗਲਤਾਨ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੋਈ—

ਜਾਣਕਾਰੀ

ਸੋਝੀ

ਗਿਆਨ

ਦਿਲਚਸਪੀ

ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ— ‘ਇਹ ਜੋਗ ਮਿੱਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿਨ ਡਿੱਠਾ’—ਹੀ ਅਸਲੀ
ਜੀਵਨ-ਸੋਧ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਰੱਬ’ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ—

ਰੱਬ ‘ਮਾਇਆ’ ਹੈ।

ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਜੀਵਾਂ

L129.10

- 1 They are free of both pleasure and pain.
They remain unattached, joined to the Lord's Way.
They are seen among all, and yet they are distinct from all.
They focus their meditation on the Supreme Lord God.

181

- 2 If a Sikh turns to the Guru with sincere faith, as sunmukh
- if a Sikh turns to the Guru with sincere faith, as sunmukh, his soul abides with the
Guru.
Within his heart, he meditates on the lotus feet of the Guru; deep within his soul, he
contemplates Him.
Renouncing selfishness and conceit, he remains always on the side of the Guru; he
does not know anyone except the Guru.
Says Nanak, listen, O Saints: such a Sikh turns toward the Guru with sincere faith, and
becomes sunmukh.

919-20

But such blessed souls, living dead (to the attractions of the world), are
rare indeed –

- 3 Out of millions, hardly anyone is a servant of the Lord. All the others are mere traders.

495

Generally most of the people are intoxicated in the colour-drama of
materialism and absorbed in it. They have absolutely no –

information

awareness

knowledge

interest

about the Timeless Being.

For them – ‘This words is sweet. Whoever has seen the next’ – is their
life-direction.

They have forgotten ‘God’; in fact their –

‘God is ‘materialism’.

They lead their lives in subservience to materialism. Such people

L129.10

ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ—

ਗਿਆਨ

ਧਿਆਨ

ਰੁਚੀ

ਜੀਵਨ

ਸਭ ਮਾਇਆ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਵੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ—

ਮਾਇਕੀ-ਜੀਵਨ

ਨੂੰ ਹੀ 'ਦੂਜਾ-ਭਾਉ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗਲਤਾਨ ਹੈ।

ਪਲਾਚਿ ਪਲਾਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਬੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪਿਆ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੦)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੩)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੪)

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਜੇਵਰੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫੧)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ—

ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋਣਾ ਹੀ

'ਦੂਜਾ ਭਾਉ'

ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰੁਚੀ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲ ਮੁੜਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਐਸੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਅਥਵਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ

are called *manmukhs*, mind-orientated because their –

knowledge

attention

consciousness

life

is based on materialism. They have no faith or trust in the presence of God; in fact whatever rites-rituals they perform, are done superficially for show, a drama done for display.

Such –

a materialistic life

is indeed said to be 'second-love' in this the whole world is entangled.

1 Entangled and enmeshed in the love of false occupations, the whole world is perishing. 133

2 This world is engrossed in attachment to Maya; it has gone astray in duality and doubt. 430

3 The world is blind and ignorant; in the love of duality, it engages in actions. But those actions which are performed in the love of duality, cause only pain to the body. 593

4 O Holy people, this world is deluded by doubt. It has forsaken the meditative remembrance of the Lord's Name, and sold itself out to Maya. 684

5 Wherever I look, there I see the noose of attachment to Maya. 551

In other words (the state of) – forgetting the Timeless Being and –

being subservient to materialism

is known as

'second love'.

When some soul with good fortune gets linked to the company of truth, then his consciousness will turn towards spirituality. But if such rare souls or seekers

ਜੇਕਰ ਮਾਇਕੀ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨੀ ਅਥਵਾ ਫੌਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ—

ਸੁਣੇ-ਸੁਣਾਏ
ਪੜ੍ਹੇ-ਪੜ੍ਹਾਏ
ਸਮਝੇ-ਸਮਝਾਏ
ਬਾਹਰਮੁਖੀ
ਦਿਮਾਗੀ
ਫੌਕੇ
ਕੂੜੇ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ ਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹਉਂਮੈ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸੂਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ--

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥

ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੭੮)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੪੭)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਵਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੨੮)

ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥ (ਸਵੱਯੋ ਪਾ. ੧੦)

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ

ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

L129.12

meet an intellectual steeped in materialism or a contractor of hollow religion then this intellectual will preach to them with the hue or colour of his –

listened
studied
understood
externally orientated
intellectual
hollow or superficial
false

knowledge, and place the potential seekers into (a state of) religious confusion which in turn will cause the simple-minded seekers to get trapped in externally orientated rites and rituals. They will waste away their life in useless pursuits, believing that the rites and rituals practised in ignorance and under the influence of egotism, is indeed the cultivation of religion, when in fact Gurbani reminds us –

1 If someone does millions of good deeds, while acting in ego, he shall incur only trouble; all this is in vain. 178

2 The religious rites, rituals and hypocrisies which are seen, are plundered by the Messenger of Death, the ultimate tax collector. 747

3 He may remain devoted to worship and adoration, bowing his forehead to the floor, practicing the six religious rituals. He indulges in egotism and pride, and falls into entanglements, but he does not meet the Lord by these devices. 642

4 Those who make pilgrimages to sacred shrines, observe ritualistic fasts and make donations to charity while still taking pride in their minds - O Nanak, their actions are useless, like the elephant, who takes a bath, and then rolls in the dust. 1428

5 The whole world, entangled in the grips of false ceremonies, knows not the secrets of God. Savaiye P 10

6 O Beloved, this is not the way to meet the Lord; I have performed these rituals so many times. 641

L129.12

ਐਸੀ ਨੀਮ-ਧਾਰਮਿਕ-ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਹੀ—

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ—

ਕਬੀਰ ਸਿਖ ਸਾਖਾ ਬਹੁਤੇ ਕੀਏ ਕੋਸੋਂ ਕੀਓ ਨ ਮੀਤੁ ॥

ਚਾਲੇ ਬੇ ਹਰਿ ਮਿਲਨ ਕਉ ਬੀਚੈ ਅਟਕਿਓ ਚੀਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੮)

ਨਾਨਕ ਸਰੇ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੀ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਪਛੋਤਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੧੧)

ਇਸ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ, ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ—ਸਭ ਫੌਕੇ ਤੇ ਕੂੜੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਟੋਕ’ ਨਿਰੋਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਤੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ—

ਹਉਮੈ

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ

ਦੂਜੇ ਭਾਉ

ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—

ਹਮ ਕੀਆ ਹਮ ਕਰਹਗੇ ਹਮ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥

ਕਰਣੈ ਵਾਲਾ ਵਿਸਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਕਥਿ ਕਥਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੩੧)

ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ—

ਨਾ ਇਧਰ ਕੇ ਰਹੇ ਨਾ ਉਧਰ ਕੇ

ਨਾ ਖੁਦਾ ਹੀ ਮਿਲਾ ਨ ਵਿਸਾਏ ਸਨਮ

ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕੂੜੇ ਭਰਵਾਸੇ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ

L129.13

Such phony-religious-practices is indeed called –

second-love (or duality)

- 1 Kabeer has made many students and disciples, but he has not made God his friend. He set out on a journey to meet the Lord, but his consciousness failed him half-way. 1369
- 2 Everyone speaks of wisdom and meditation; but bound in bondage, the whole world is wandering around in confusion. 728
- 3 O Nanak, without the True Name, she is confused and deluded, and so she regrets and repents. 1111

With this inclination of ‘second-love’ or colouring of the mind, no matter what external rites and rituals they do – they are all hollow and false because their focus is not entirely on the Timeless Being but is rooted in –

egotism

me-mineness

second love.

- 4 "I have done this, and I will do that"-I am an idiotic fool (for saying this)! I have forgotten the Doer of all; I am caught in the love of duality. 39
- 5 Everyone talks about spiritual wisdom and spiritual knowledge. Talking, talking, they argue, and suffer. 831

Such is the condition of people –

neither do they belong here nor do they belong there
neither is God met nor is the union with the beloved attained.

In this way over many births our false reliance on egotism or

L129.13

ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ ਜਾਦੂ ਹੋਣ—

ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ

ਮਰਦੇ ਹਾਂ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ—

ਹਉਮੈ ਜਲਤੇ ਜਲਿ ਮੁਏ ਭ੍ਰਮਿ ਆਏ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੩)

ਮਨ ਤੂੰ ਗਾਰਬਿ ਅਟਿਆ ਗਾਰਬਿ ਲਦਿਆ ਜਾਹਿ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹਿਆ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਭਵਾਹਿ ॥

ਗਾਰਬਿ ਲਾਗਾ ਜਾਹਿ ਮੁਗਧ ਮਨ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛਤਾਵਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪੧)

ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਨੂੰ ਹੀ—

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਦੂਜਾ-ਦੌਇ

ਦੁਤੀਆ-ਭਾਵ

ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜਾ ਭਾਉ' ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ
ਉਪਜਦਾ ਹੈ ।

'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਾਇਕੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜਾ
ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਏਕਸ਼ੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਖੇਲ੍ਹ-ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਮਾਇਕੀ ਡਰਾਮੇ
ਅਥਵਾ—'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੈ—

ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਲਾਗੇ ਕੂੜੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪)

L129.14

subservience to materialism has brought us under the spell of second love in
which —

we are born

we die

we do things (and)

experience pain —pleasure.

1 In the flames of egotism, he is burnt to death; he wanders in doubt and the love of
duality. 643

2 mind, you are so full of pride; loaded with pride, you shall depart.
The fascinating Maya has fascinated you, over and over again, and lured you into
reincarnation.
Clinging to pride, you shall depart, O foolish mind, and in the end, you shall regret and
repent. 441

This doubt-fallacy of materialism is indeed called —

second-love

duality

dualism.

This 'doubt-fallacy' or 'second love' arises from egotism.

The creation of 'egotism' has been created by the Timeless Being
to run his materialistic arena of play.

3 From the One Lord, all others were formed.

The One Lord is pervading everywhere; there is no other at all. 842

The whole creation indeed is enmeshed in this secret materialistic drama
of the divine arena of play — 'the second-love' —

4 Some are stuck in falsehood, and false are the rewards they receive.
In love with duality, they waste away their lives in vain. 124

L129.14

ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਸਭਿ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ

ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੨)

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਹਉ ਕਹਉ ਪ੍ਰਕਾਰਿ ॥

ਸਮਝਿ ਦੇਖੁ ਸਾਕਤ ਗਾਵਾਰ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਹੁਤ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥

ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੦)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚੰਨਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੭੫੫)

ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਵਡ-ਖੋਲ੍ਹ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ 'ਸੋਮੇ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਭੁੱਲ' ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਣਹਾਰ ਰੂਹ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨਾ ਜਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਖਲਜਗਣ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੰਗੰਬਰ, ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਠਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਸਾਜੇ।

ਪਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ —

‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’

ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ—

ਕੁੱਖੇ-ਸੁੱਕੇ

ਫੱਕੇ

ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਮਜ਼ਹਬੀ-ਤਅੱਸਬ

ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਉ

ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ।

L129.15

1 Without the Shabad, all are attached to duality. Contemplate this in your heart, and see. 942

2 Says Kabeer, I proclaim this out loud

- behold, and understand, you ignorant, faithless cynic.

The love of duality has ruined countless homes.

The Lord's devotees are forever in bliss.

1160

3 Those who forget the Word of the Guru's Shabad are engrossed in the love of duality.

755

On one side the Timeless Being has created this great drama of play in which man forgets his 'fountain-head', the Timeless Being by being entangled in the doubt-fallacy of materialism.

On the other side, if some potential souls or seekers wish to come out of it, then to get them out of this materialistic quagmire according to the need, from time to time gurus, avatars, holy teachers, prophets, saints, devotees, evolved souls appeared in the world. According to the needs of the time they established different religions or creeds.

But bye and bye in these externally orientated religions —

‘second-love’

or the doubt-fallacy of egotism dominated (everything) and our religions became the centres of —

insipidness

hollowness

rites and rituals

jealousy duality

religious bigotry

and second love.

L129.15

ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ
ਸਾਡੀ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ—

ਬਾਹਰਿ ਭੋਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ ॥

ਛਪਸਿ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਕਰੈ ਛਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੭)

ਪਾਠੁ ਪੜ੍ਹਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮੁ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਾਕਿਓ ਅਧਿਕੁ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਤੀਰਥਿ ਜਾਉ ਤ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ॥

ਪੰਡਿਤ ਪੂਛਉ ਤ ਮਾਇਆ ਰਾਤੇ ॥.....

ਗਿਰਸਤ ਮਹਿ ਚਿੰਤ ਉਦਾਸ ਅਹੰਕਾਰ ॥

ਕਰਮ ਕਰਤ ਜੀਅ ਕਉ ਜੰਜਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੮੫)

ਚਲਦਾ—

Our current religions and religious institutions is the living proof of this.
This condition of ours is described in Gurbani as follows –

1 Outwardly, they wear religious robes, but within is the filth of Maya.
They cannot conceal this, no matter how hard they try.

267

2 They read scriptures, and contemplate the Vedas; they practice the inner cleansing techniques of Yoga, and control of the breath.
But they cannot escape from the company of the five passions; they are increasingly bound to egotism.

641

3 Journeying to sacred shrines of pilgrimage, I see the mortals acting in ego.
If I ask the Pandits, I find them tainted by Maya.....
In the householder's life, there is anxiety, and in the life of the renunciate, there is egotism.
Performing religious rituals, the soul is entangled.

385

Cont./ lekh 130